

Primera inscripció romana localitzada a Granollers

Treballs

Jordi Pardo Rodríguez

Arqueòleg

El dia 23 de gener d'enguany es va documentar un bloc de pedra de gres (pedra sorrenca) amb unes lletres llatines inscrites a la cara llisa. Aquesta inscripció és d'època romana i és la primera troballa d'epigrafia en pedra de l'antic nucli romà de Granollers.

Aquest bloc de pedra va aparèixer en el pati d'una casa del carrer de Corró, durant les obres de rehabilitació realitzades l'any 1993. El seny del paleta encarregat de l'obra va permetre que s'apartés i es conservés al pati interior de la casa. La propietària, Teresa Llobet, en comprovar que tenia unes lletres inscrites en un dels laterals, la va guardar al pati perquè algú l'examinés.

El diumenge 23 de gener de l'any 2000, vaig fotografiar i mesurar la peça, on es llegien d'una ma-

nera clara els caràcters següents:

OA·F
PPIO

Després d'una primera inspecció, la inscripció, clarament romana, se situà cronològicament en els segles I o II dC. L'anàlisi epigràfica posterior, realitzada per la Dra. Isabel Rodà, confirmà que es tracta d'una inscripció romana que hom podria datar a mitjan segle I dC, tant per la tècnica d'inscripció com pel disseny dels caràcters.

En la primera línia d'aquesta inscripció romana es conserva la darrera lletra d'un *nomen* en datiu: [- - -]o, seguit de la filiació: A(uli) . F (ilio). En la segona línia, apareix el que probablement és també el final d'un altre *nomen* en datiu [- - -] PPIO. Aquesta

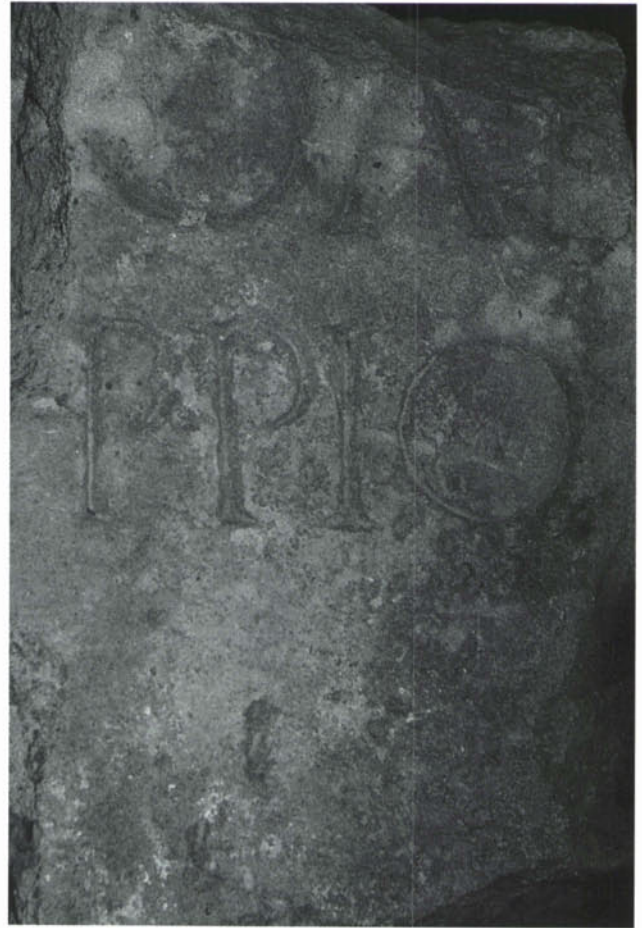
segona línia es podria desenvolupar com a *OPPIO*, molt més conegut com a *nomen* que no pas com a *cognomen*. Per la qual cosa, la traducció possible podria ser: «Per aUS (probablement Opi), fill d'Auli, per a Opi...».

Així, doncs, aquesta pedra correspondria a un bloc regular d'un monument funerari dedicat a un tal *OPPIUS*, fill d'*AULIUS*, que va ser enterrat arran de la via romana que unia *BARCINO* (Barcelona) amb *IULIA LIBICA* (Llívia), que passava per Granollers (probablement *Semproniana*) i, tot resseguint el Congost, es dirigia cap al nord i creuava la plana de Vic (*Ausa*) (ESTRADA, J., 1969).

Aquesta via, al llarg de la qual es troben importants jaciments romans (restes de la vil·la romana de Palou, del nucli romà de Sant Esteve de Granollers; vil·la romana de Sta. Maria de Llerona, jaciment romà de can Santa Digna 1; vil·la romana de can Grau del Revolt, a les Franqueses del Vallès; vil·la romana de can Terrés, a la Garriga, etc.), s'encreuava amb la Via Augusta al sud (MAYER, RODÀ, 1984), i servia d'eix organitzador de parcel·lacions agrícoles a les terrasses del riu (BACARIA, PARDO, GARCIA, 1984 i PARDO, 1992).

Al seu pas per la ciutat actual, la via romana devia creuar de nord a sud el petit nucli romà de Granollers. El seu traçat corresponia, amb poques variacions, a l'actual carrer de Corró. De fet, el carrer de Barcelona i el carrer de Corró no són altra cosa que la perdurabilitat d'aquesta via romana. Al llarg d'aquest camí antic han estat localitzats un nombre

Inscripció romana
localitzada al carrer
de Corró.
(Fotografia: J. Pardo)

important d'elements funeraris, que van permetre a Josep Estrada i Garriga denominar aquesta àrea arqueològica «necròpolis romana nord» de Granollers (ESTRADA, 1955).

La zona arqueològica de l'àrea romana de Granollers supera les deu hectàrees, amb un nucli més reduït, el centre del qual cal situar a l'església de Sant Esteve (PARDO, PÀMIES, 1985). El jaciment urbà abasta l'àrea compresa entre la plaça Gran i els carrers Nou, Barcelona (fins al passatge de Sant Cristòfol), plaça de l'Església, Sant Jaume i Sant Josep (amb la importantíssima zona arqueològica situada entre l'actual edifici del Sindicat de Pagesos i l'edifici de l'aparcament Vila Oberta, —on es localitzaren les troballes espectaculars de res-

tes d'un nimfeu amb mosaics a les parets, estucs i decoració amb petxines, similars als de Pompeia (Itàlia), i una important zona de construccions corresponents als banys d'una gran mansió del segle I dC) (PARDO, 1992). La zona amb construccions romanes continua per l'extrem nord del carrer Verge de Núria i carrer Sant Jaume, plaça de Folch i Torres, passatge de Sant Bartomeu i carrer de Santa Anna, on Josep Estrada localitzà les primeres restes romanes de Granollers, l'any 1947 (ESTRADA, J.; VILLARONGA, L., 1967 i ESTRADA, J., 1948), entre els patis de les cases i el pati de l'antiga presó (hort de l'Aiguadé i pati de can Bassa), i s'estén cap al nord, com a mínim fins al corredor de la muralla medieval.

Graons d'un dels *frigidaria* localitzats a les excavacions d'urgència de l'estiu de 1980, en construir-se l'edifici Vila Oberta del carrer de Sant Jaume. Es tracta del conjunt de construccions romanes més luxoses localitzades a Granollers. (Fotografia: J. Pardo)

Continuació del paviment d'*opus sectile*, en un sondeig fet a sis metres de distància al sud del mur de l'antiga fàbrica, que confirma la continuïtat constructiva d'aquest complex de banys per sota de les obres de l'edifici Vila Oberta del carrer de Sant Jaume. (Fotografia: J. Pardo)

La zona d'enterraments d'època romana es localitza dins l'àrea d'un arc de noranta graus que va d'oest a nord. Aquesta àrea de necròpolis té el límit sud al carrer de Sant Jaume, on hi ha notícia de la troballa d'un important sepulcre visigòtic (ESTRADA, 1970), i a la zona de l'antiga fàbrica de Can Trullàs, on, els anys cinquanta, es van localitzar restes d'enterraments d'incineració (ESTRADA, VILLARONGA, 1967), i l'important complex funerari estudiat per Montserrat Tenas (TENAS, 1996), a partir de les excavacions realitzades el novembre de 1990. La zona s'estén per l'àrea compresa entre el carrer de Sant Josep; els carrers de Pompeu Fabra i Verge de Núria (enterraments d'inhumació) (vegeu nota 1); el carrer Catalunya, on van localitzar-se més enterraments en *tegulae* (ARRIZABALAGA, PARDO, SADURNÍ, 1984); el carrer de Torres i Bages, amb les importants troballes d'enterraments en *tegulae* documentades per Josep Estrada davant de l'antic escorxador (Teatre de Granollers) (ESTRADA, VILLARONGA, 1967), i el carrer de Corró, on han estat localitzades nombroses restes disperses d'enterraments d'inhumació (vegeu nota 1).

De fet, el lloc on es produí la localització d'aquesta inscripció romana (el número 35 del carrer de Corró) és molt a prop de l'edifici de l'Hospital gòtic de Sant Domènec (antiga Biblioteca Popular F. Tarafa). Les obres que es van fer al llarg dels anys vuitanta, a redós d'aquest edifici i al subsòl de l'emissora municipal, van permetre identificar nombrosos fragments de *tegulae* i ossos (vegeu nota 1), corresponents a

Dofí en *opus tesellatum*, en el moment de ser extret. Aquests elements, conservats al Museu de Granollers, formaven part d'un nimfeu del segle I dC d'una construcció luxosa del nucli romà de Granollers. (Fotografia: J. Pardo)

sepultures d'inhumació, que confirmen l'extensió i la densitat d'aquesta zona funerària.

La inscripció localitzada correspon a un fragment d'un carreu regular, treballat i polit, que va ésser trencat, ja en època antiga, per a la seva utilització com a material constructiu de les cases que, més enllà del segle XV, van anar perfilant l'eixample renaixentista del carrer de Corró. El bloc no presentava cap resta de morter, tot i que probablement podia haver format part d'alguna construcció medieval o bé dels fonaments d'algun edifici de la zona.

El fragment de carreu és de gres o pedra sorrenca, possiblement procedent de les pedreres de puig Lluell. Aquesta pedra, amb una llarga tradició d'ús a Granollers, és la mateixa amb què Bartomeu Brufalt va construir la Porxada entre 1586 i 1587, i la mateixa que trobem en els arcs (elements ar-

quitectònics motllurats o esculturals) de les cases benestants dels segles XVI i XVII dels carrers de Barcelona i de Corró, així com a les principals construccions de la vila i a l'església de Sant Esteve.

Després de romandre ocult durant més de mil nou-cents anys, aquest fragment de carreu proporciona una informació molt important per a la història i l'arqueologia de Granollers. És el primer testimoni escrit del petit nucli romà de Granollers, centre de la comarca i important cruïlla de camins antics, segurament amb funcions territorials de caràcter urbà. D'aquest nucli, n'havien estat localitzats molts elements de cultura material, però cap inscripció.

Al marge de la correspondència o no del topònim *Semproniana* citat en els vasos apolíners (ESTRADA, VILLARONGA, 1967), tal com plantejà Josep Estrada

l'any 1948, el nucli romà de Granollers devia ser el resultat del creixement d'una gran *mansio*, i probablement tingué les funcions dels *fora agraria* (PARDO, 1992), és a dir, d'un petit fòrum o mercat de caràcter rural, situat al centre d'una comarca intensament romanitzada des d'època romanorepublicana.

Des de la perspectiva de la història de les troballes arqueològiques romanes de Granollers, la descoberta d'aquesta inscripció té una importància rellevant. Si els anys trenta Pau Vila negà el caràcter romà de l'origen de Granollers, les troballes de murs d'*opus caementicium* fetes pel Dr. Salvador Llobet, amb motiu de les obres de reconstrucció de l'església de Sant Esteve, l'any 1942, permeteren documentar l'existència d'un passat romà (PARDO, PÀMIES, 1985). Les troballes de la casa romana amb mosaics de l'antiga presó (entre el carrer de Santa Anna i la plaça de Folch i Torres), documentades per Josep Estrada, els anys 1946 i 1947, permeteren determinar els orígens del nucli urbà en un moment situat en època de l'emperador August (ESTRADA, 1948).

Les troballes de materials romans més antics on hi havia hagut la fàbrica de gel de Can Solà (ESTRADA, 1955), al carrer de Barcelona, així com la notícia de la troballa d'un fragment de ceràmica àtica, no són suficients per pensar en l'existència d'un nucli del segle II aC, encara que en el mateix terme municipal hi ha testimonis prou clars d'explotacions agràries (*villae*) d'època republicana, com les de can Jardiner, el

forn de l'Estrella, Palou¹ i la vil·la romana situada a l'Esplanada (al costat de les instal·lacions ferroviàries de l'estació de Renfe) (BACARIA, PARDO, GARCÍA, 1984).

La localització de les restes romanes excavades l'any 1947 a l'antiga presó, les restes de can Jaume i la necròpolis de Can Trullàs, els anys vuitanta i noranta, respectivament, han estat les troballes d'arqueologia romana més importants d'aquest segle. Sens dubte, aquesta petita troballa té una dimensió històrica important. Es tracta de la primera resta escrita del Granollers romà. Fins ara, al marge de pocs elements esgrafiats en materials ceràmics de menor valor històric, no havia estat localitzada cap inscripció. A partir d'ara, ja tenim uns primers noms de persones que van ser enterrades al territori de la ciutat, fa gairebé dos mil anys.

En poc més de cinquanta anys, el treball dels arqueòlegs i l'actitud cívica dels ciutadans ha permès preservar i donar a conèixer petits bocins de la història de Granollers. El bon criteri i responsabilitat del paleta encarregat de les obres, el Sr. Candi Prat, va ésser el que va garantir que aquesta troballa arribés a les nostres mans i fos possible la seva conservació, i l'actitud cívica de Teresa Llobet, que es preocupà d'ensenyar la peça a d'altres persones per tal d'esbrinar la seva importància, i, finalment, de donar-la al Museu de Granollers, són tot un exemple de civisme, sensibilitat cultural i compromís amb la història de la ciutat.

BIBLIOGRAFIA

- ARRIZABALAGA, A.; PARDO, J.; SADURNÍ, J. (1984): *Els orígens de Granollers i del Vallès Oriental*. Caixa de Catalunya, Barcelona.
- BACARIA, A.; PARDO, J.; GARCIA, L. (1984): *Carta Arqueològica del Vallès Oriental*. Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya (no publicada).
- ESTRADA, J. (1948): «Consideraciones sobre los orígenes de Granollers» a *Jocs Florals de l'Associació Cultural de Granollers*. Granollers.
- ESTRADA, J. (1955): *Síntesis arqueològica de Granollers y sus alrededores*. Granollers, Museu de Granollers.
- ESTRADA, J.; VILLARONGA, L. (1967): «La lauro monetal y el hallazgo de Cànoves». *Empúries*. Barcelona.
- ESTRADA, J. (1969): *Vías y poblamiento romano en el territorio del Área metropolitana de Barcelona*. Comisión de Urbanismo de Barcelona. Cuadernos núm. B-65, Barcelona.
- ESTRADA, J. (1970): «Sepultures visigòtiques a Granollers», *Revista del Vallès*, núm. 1.698, Granollers.
- MAYER, M.; RODÀ, I. (1984): *La romanització del Vallès segons l'epigrafia*, Sabadell, Museu d'Història de Sabadell.
- PARDO, J.; PÀMIES, A. (1985): *El turó de Sant Esteve. El bressol històric de Granollers*, Museu de Granollers.
- PARDO, J. (1992): «El nucli romà de Granollers. Breu resum de l'estat de la qüestió». *Empúries*, 48-50. Barcelona.
- TENAS, M. (1996): *Projecte de recerca sobre les necròpolis de Granollers*. Treball guanyador del Memorial J. Camps de l'Associació Cultural de Granollers (treball inèdit).

FITXA TÈCNICA

Localització: jardí interior de l'habitatge familiar del carrer de Corró, núm. 35, de Granollers

Propietària i font d'informació: Teresa Llobet

Procedència de la inscripció: obres a l'immoble, realitzades l'any 1993

Documentació de la inscripció: Jordi Pardo, 23 de gener de l'any 2000

Anàlisi epigràfica: Dra. Isabel Rodà

Conservació de la inscripció: la propietària, la Sra. Teresa Llobet, ha fet donació al Museu de Granollers d'aquesta inscripció

Característiques generals

Fragment irregular d'un carreu de pedra sorrenca. Presenta una cara llisa amb caràcters llatins disposats en dues files:

OA·F
P PIO

Interpretació:

[- - -] O A (uli) F (ilio).
[- - -] P P I O

Possible traducció: «Per aUS (probablement Opi), fill d'Auli, per a Opi...» (segons I. Rodà)

Procedència del material lapídi: probablement de puig Llunell - pedreres de Puiggraciós - Bertí (l'Ametlla del Vallès)

Mides aproximades del fragment de carreu en centímetres: cara amb inscripció, 39/17; cara posterior, 35 x 26; gruix del fragment, 26

Mides de la cara amb la inscripció (posició de lectura): 29 cm d'alçada x 17 cm d'amplada

Pes: 36 Kg

¹ El seguiment i la inspecció ocular dels moviments de terra provocats per obres a Granollers van permetre constatar l'aparició de material arqueològic d'època romana. Els registres d'aquestes troballes es van poder documentar personalment des de 1973 fins a 1988.